

ΕΙΝΑΙ Η ΑΥΤΟΚΤΟΝΙΑ ΠΡΑΞΗ ΝΑΡΚΙΣΣΙΚΗ;

Βασίλης Δημόπουλος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Θα επιχειρήσω να δείξω μέσα από δύο κλινικές βινιέτες τη σχέση της αυτοκτονίας με τον ναρκισσισμό πέραν της κλασικής φροϋδικής σκέψης για τη μελαγχολία. Έχω δύο επιχειρήματα: 1) όταν το σώμα βιώνεται ως μίasma, βρώμικο με άλλα λόγια, η απαλλαγή από το σώμα απελευθερώνει από το βάρος των ενορμητικών απαιτήσεων (ηθικός ναρκισσισμός, φύλλο αγγέλου) 2) αυτής της σχέσης του αδύναμου εγώ το οποίο στην εξέλιξή του συναντάει το αυταρχικό, δικτατορικό εγώ. Το μοντέλο της Μαφία το οποίο δεν είναι κατ' ανάγκη ταυτόσημο με αυτό του σαδιστικού υπερεγώ, τις διαφορές των οποίων θα αναπτύξω στο βασικό κείμενο, αν μου δοθεί η δυνατότητα.

Ένας θεραπευόμενος παρουσίασε καταθλιπτικό επεισόδιο με κατάσταση stupor. Όταν συνήλθε, έκανε απόπειρα αυτοκτονίας. Τον είδα δέκα χρόνια μετά σε καλή σχετικά κατάσταση. Μου είπε πως είχε εγκαταλειφθεί από τους γονείς αλλά δε θυμάται τίποτα γι' αυτό. Στη διάρκεια της θεραπείας σε μία συνεδρία, όταν του είπα ότι θα συνεχίσουμε στην επόμενη συνάντησή μας, σηκώθηκε ακίνητος, με κοίταζε ασκαρδαμυκτί. Του πρότεινα να καθίσει πάλι, άπλωσε το χέρι του προς εμένα και κάθισε. Του είπα ότι μπορεί να καθίσει όσο θέλει. Συνήλθε κι έφυγε. Το απόγευμα της ίδιας μέρας μού τηλεφώνησε και μου είπε ότι είναι καλά αλλά ότι βρίσκεται σε απορία για το τι του συνέβη σήμερα. Συναντηθήκαμε πάλι την επόμενη εκτάκτως και ξαναείχε το βίωμα της ακινησίας. Ακούγονται γουργουρητά από την κοιλιά του, νιώθει ντροπή και θέλει να φύγει. Μου λέει επίσης ότι κρύνει. Θέλει τώρα εδώ να πεθάνει και να τον βοηθήσω να το κάνει. Του είπα: «Ίσως μπορέσω να σας βοηθήσω, αν καταλάβω γιατί θέλετε να πεθάνετε. Μένουμε αρκετή ώρα σιωπηλοί και έχω μια φαντασίωση ότι βρίσκεται κάπου αδύναμος, αβοήθητος, κρύνει, και κάποιος τον σώζει. Μου λέει πως με βλέπει ανήσυχο. Του είπα τη φαντασίωσή μου. Φτιάξαμε μια ιστορία. Ότι παρά την εγκατάλειψη, κάτι καλό υπήρξε στη ζωή του και τον έσωσε. Έχει συνειρμούς. Μιλάει για μια θεία του, η οποία κατά την εκτίμησή του τον αγαπάει. Στη συνέχεια, σε επόμενες συναντήσεις μας, μου λέει πως περνάει αρκετή ώρα κοιτάζοντας το γυμνό σώμα του στον καθρέφτη, αλλά νιώθει σαν γυμνοσάλιαγκας και το σιχαίνεται.

ΨΥΧΟΔΥΝΑΜΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ

Η οικειοποίηση-απαρτίωση του σώματος του μωρού με τις διεγέρσεις του θα γίνει από την καλή «μητρική διαχείριση». Αν ο ενορμητικός χώρος δεν ενταχθεί, απαρτιωθεί στο σώμα, τότε το σώμα μπορεί να απορρίπτεται ως βρώμικο-μίasma. «Δε νιώθω καλά στο πετσί μου» μου έλεγε ένας θεραπευόμενος. Η απαλλαγή από το μίasma θα γίνει μέσω της ένωσης με την καθαρή, αμόλυντη,

αθάνατη ψυχή. Ένωση με τον Θεό. Ίσως έτσι εξηγείται η αγαλλίαση κάποιων ανθρώπων που κάνουν απόπειρα αυτοκτονίας.

Με την κατατονία ο θεραπευόμενος ακινητοποιεί το αντικείμενο και τους ενορμητικούς κινδύνους και είναι κατά κάποιον τρόπο ζωντανός-νεκρός. Ίσως εδώ θα συναντούσαμε και το βίωμά του ότι νιώθει το σώμα του παγωμένο. Το δέρμα, παγωμένο, τον προστάτευε ίσως από τις αγωνίες κατακερματισμού, αλλά και από την πράξη της αυτοκτονίας; Ήταν νεκρός ήδη κρατώντας όμως και τον έλεγχο πάνω στη ζωή, αφού ένιωθε; Η κατατονία εντέλει ως ναρκισσικός θρίαμβος και καταστολή των σωματικών λειτουργιών που βιώνονταν ως διαταρακτικές ώσεις-μιάσματα;

Μια θεραπευόμενη μου έλεγε πως όλα πήγαιναν καλά στη ζωή τους, ήταν δημιουργική στον χώρο της τέχνης αλλά κάτι αλλάζει στις εξωτερικές συνθήκες και χάνει την αναγνώριση από κάποιον σημαντικό συνεργάτη της. Θέλει να αυτοκτονήσει για να ξαναβρεί τη χαρά. Όμως σε μια στιγμή που βρίσκεται σε μια εξέδρα στη θάλασσα, σκέφτεται τον συνεργάτη της που την απογοητεύει, τρομάζει και αλλάζει γνώμη. Μιλάει για εμένα ότι κάποιες φορές με νιώθει αυστηρό και απαιτητικό, και με ρωτάει αν είμαι έτσι. Της λέω: «Ναι, κάποιες φορές ίσως είμαι απαιτητικός». Γελάει. Αργότερα θα μου πει για αυτή μου τη θέση ότι τη βοήθησε που είμαι αυθεντικός. Έτσι κι αλλιώς δε θα με πίστευε, αν της έλεγα το αντίθετο. Πολύ δε περισσότερο, αν δεν της απαντούσα, όπως μου είπε. Όμως θα ήθελε να μην είμαι απαιτητικός και ότι σε τέτοιες στιγμές δεν αισθάνεται ότι τη βοηθάω. (Θα αναπτύξω περισσότερο πάνω σε αυτή την προβληματική στη συζήτηση.) Αναρωτιέται αν κάνουμε κάτι στη θεραπεία.

Το ενδιαφέρον είναι τούτο το παράδοξο. Όταν η θεραπευόμενη έκανε αυτά τα παράπονα, δεν είχε σκέψεις θανάτου. Το αντικείμενο –ο σημαντικός συνεργάτης της θεραπευόμενης και εγώ στη συνέχεια– είναι και καλό και κακό. Προστάτης και διώκτης. Το αντικείμενο άλλωστε αναγνωρίζεται μέσα από το μίσος. Την ίδια στιγμή που μισείται είναι και σωτήρας.

Αργότερα θα μου πει πως νιώθει οσφρητικές παράξενες μυρωδιές, θέλει να μείνει μόνη, να βρει τρόπο να καταστρέψει τον βλεννογόνο για να μην αισθάνεται. Ίσως ένας γιατρός που την κατανοεί θα μπορούσε να τη βοηθήσει και μετά να την αφήσει ήσυχη. Αναρωτιέμαι: είμαστε στη γραμμή της επιστροφής στον πρωτογενή ναρκισσισμό, όπου το αντικείμενο την αφήνει ήσυχη;

Όσον αφορά το βίωμά της ότι είμαι αυστηρός και απαιτητικός, με έκανε να σκεφτώ πολύ περισσότερο επ' αυτού. Δηλαδή, αν πράγματι είμαι κι εγώ έτσι, είμαι δηλαδή πέραν της μεταβίβασης, τότε έχουμε ατέρμονες υποθέσεις. Πού είναι η μεταβίβαση; Και πού ο αναλυτής ως πραγματικό πρόσωπο; Και πόσο κανείς είναι διαθέσιμος να βοηθήσει αυτούς τους θεραπευόμενους όταν η συμπληρωματική ταύτιση είναι συχνά στο προσκήνιο;

Σήμερα, καταλαβαίνω διαφορετικά την ανάγκη κάποιων θεραπευομένων να βρουν ένα πραγματικό γεγονός που να δικαιολογεί την απελπισία τους. Επισημαίνω την εμμονή τους ως ένα κράτημα, ένα είδος θετικοποίησης του αρνητικού του τραύματος. Εδώ θα μπορούσε κανείς να

κατανοήσει το αρνητικό του τραύματος ως έλλειμμα αλλά και αίτημα. Εκεί δηλαδή που δε συνέβη αυτό που έπρεπε να συμβεί και το άτομο το περιμένει. Ίσως αυτό βλέπουμε και στο παράπονο της θεραπευόμενης: «αναρωτιέμαι αν κάνουμε κάτι στη θεραπεία». Ήδη όμως νιώθει κάτι. Το «τίποτα δε γίνεται» είναι ένα βίωμα και ένα αίτημα ταυτόχρονα. Να ξαναβρεί το αντικείμενο έστω τραυματικό.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Green, A. Life narcissism death narcissism. Free Association Books. 2001

Henseler, H. 1991. Narcissism as a form of relationship. Στο Freud's On narcissism: an introduction. Yale University Press.

Levine F.J. 1979 .On the clinical application of Kohut's psychology of the self. J. Phil. Assn. for Psychoanalysis.

Winnicott D. 1974. Fear of breakdown. Int. Review of Psychoanalysis.